

02

จารึกที่ฐานพระโมคคัลลานะและพระสารีบุตร วัด
พระแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย *

Inscription at the Base of the Buddha's
Disciples: Prasariputra and Pramoggallana
found at Wat Phra Keaw Chiang Rai Province

ศิริสาร เหมือนโพธิ์ทอง **

Sirisarn Mueanphothong

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของคุษฎีนิพนธ์เรื่อง จารึกล้านนา: สวรรค์และโลกทัศน์ หลักสูตรปรัชญา
คุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

** นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาคุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอคำอ่านจารึกที่ฐานพระโมคคัลลานะ และพระสารีบุตร วัดพระแก้ว จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นจารึกในกลุ่มจารึกของพญามังพละสแพกและนางบุษบาสิริวิวัฒนเทพาราชกัญญา ผู้เขียนใช้ข้อมูลจากกลุ่มจารึกมังพละสแพกเพื่อเสนอข้อสังเกตเกี่ยวกับธรรมเนียมการจารึก ผลจากการศึกษาพบว่าชื่อบุคคลสำคัญที่ปรากฏเป็นลำดับแรกในจารึกเป็นเพียงการยกย่องให้เกียรติ ไม่ใช่เพื่อบ่งบอกว่าบุคคลนั้นเป็นเจ้าของหรือเป็นผู้ประกอบกิริยาบุญนั้น ข้อสังเกตประการนี้เป็นกรณีตัวอย่างว่าควรมีการตีความจารึกอย่างระมัดระวัง ประการต่อมาคือศึกษาสารัตถะเกี่ยวกับการตั้งความปรารถนาซึ่งพบว่าผู้ทำบุญมีความปรารถนาให้ตนเองได้รับความสุขทางโลกและปรารถนาพระนิพพาน ประการสุดท้ายผู้เขียนเสนอว่าการสิ้นพระชนม์ของพระยอดจำเมืองควรจะเป็นก่อนแรม 13 ค่ำ เดือนมกราคม พ.ศ.2269 ไม่ใช่ พ.ศ.2271

คำสำคัญ: จารึกล้านนา, มังพละสแพก, เมืองเชียงแสน

A b s t r a c t

This article aims to present the researcher's observations on a Buddhist disciples' inscription, which is at the base of the Prasariputra and Pramoggallana, Phra Kaew temple, Chiang Rai province. This inscription is in the Mangpalasapaek and Puspasiriwattanadevarajakanya's group of inscriptions.

The findings were as follows: (1) The first name, which appears in the inscription, is for giving an honor to the person, rather than implying that the person donated money or made a merit, therefore the content in the inscriptions must be carefully interpreted. (2) The essence of desire, the donors wanted to get worldly pleasures and wishes Nirvana finally. (3) The death of Lord "Pra Yod Ngam Moeng" should be January B.E. 2269 Year not B.E. 2271.

Keywords: Lanna Inscription, Mangpalasapaek, Chiengsan

บทนำ

จารึกพระพุทธรูปประกอบด้วยพระโมคคัลลานะและพระสารีบุตร ประทับเบื้องซ้ายและขวาของพระประธานภายในอุโบสถวัดพระแก้ว จังหวัด เชียงราย ในบทความนี้จะใช้ชื่อ “จารึกพระพุทธรูป” แทนพระพุทธรูป ทั้งสององค์ บทความนี้จะนำเสนอคำอ่านจารึกพระพุทธรูป วัดพระแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ซึ่งยังไม่มีคำอ่านฉบับภาษาไทย คาดว่าจะเป็น ประโยชน์แก่ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์เมืองเชียงราย เชียงแสนและผู้ที่สนใจ ทั่วไป แต่เนื่องจากจารึกพระพุทธรูปนี้เป็นส่วนหนึ่งในกลุ่มจารึกมั่งพละ สแพกซึ่งมีทั้งหมด 7 หลัก โดยจารึกทั้งหมดมีผู้สร้างเป็นคนเดียวกัน มีเนื้อหา ที่คล้ายคลึงกัน อีกทั้งจารึกขึ้นในสมัยที่พม่าปกครองล้านนาซึ่งในช่วงเวลานี้ พบจารึกในล้านนาน้อยกว่าช่วงเวลาอื่นๆ ประกอบกับจารึกที่พบในล้านนา ส่วนมากเป็นจารึกที่ต่างคนต่างสร้างขึ้นในเขตพื้นที่ต่างๆ กัน อีกทั้งจารึก หลายหลักก็ชำรุดเสียหายยิ่ง ทำให้เนื้อหาสาระขาดหายไปมาก กลุ่มจารึก มั่งพละสแพกจึงมีความน่าสนใจเพราะมีตัวอักษรที่ชัดเจนสวยงาม มีเนื้อหา ที่เป็นเอกภาพประกอบกับสภาพจารึกค่อนข้างสมบูรณ์ แม้บางหลักจะมีความเสียหายบ้าง แต่ส่วนที่เหลือก็ยังคงสาระสำคัญไว้ได้ ดังนั้นนอกจาก จะนำเสนอคำอ่านจารึกพระพุทธรูปแล้ว บทความนี้จะใช้ข้อมูลจารึกในกลุ่มจารึกมั่งพละสแพกเพื่อนำเสนอข้อมูลใน 3 ประเด็น ประเด็นแรกเกี่ยวกับธรรมเนียมการจารึกในกลุ่มจารึกมั่งพละสแพกที่อาจนำไปใช้เป็นข้อมูล

เพื่อพิจารณาเนื้อหาจารึกหลักอื่นๆ ได้ ประเด็นต่อมาเกี่ยวกับการตั้งความปรารถนาในการสร้างศาสนวัตถุ ประเด็นสุดท้ายคือการกำหนดปีที่พระยอดจำเมือง เจ้าเมืองเชียงใหม่ สิ้นพระชนม์ในบทความนี้จะใช้คำว่า “กลุ่มจารึกมั่งพละสแพก” เพื่อแทนจารึกทั้ง 7 หลัก และหากต้องกล่าวถึงจารึกหลักใดโดยเฉพาะก็ใช้ชื่อจารึกหลักนั้นๆ

กลุ่มจารึกมั่งพละสแพก

กลุ่มจารึกมั่งพละสแพกมีจำนวน 7 หลัก สร้างในช่วงเวลาเดียวกัน ระบุชื่อผู้สร้างคือมั่งพละสแพก พระนางบุษบาสิริวิวัฒนาเทพราชกัญญา และพระยอดจำเมือง พระราชโอรส จารึกทั้ง 7 หลักนั้น เป็นจารึกที่ระบุปีที่สร้างจำนวน 5 หลัก โดยจารึก 4 หลักสร้างในปีจุลศักราช 1088 ตรงกับ พ.ศ. 2269 และหนึ่งหลัก สร้างในปีจุลศักราช 1189 ตรงกับ พ.ศ. 2270 ส่วนจารึกอีก 2 หลัก ไม่ทราบศักราช แต่มีเนื้อหาเช่นเดียวกับจารึกหลักอื่น จึงจัดเป็นจารึกกลุ่มเดียวกัน รายละเอียดจารึกทั้งเจ็ดหลักมีดังนี้

- 1) จารึกปราสาทโลหะที่วัดวิชุน เมืองหลวงพระบาง อานและปวิวรรต โดย วรรณิการ์ วิมลเกษม (2557)
- 2) จารึกฐานพระพุทธรูปวัดพระเจ้าล้านทอง เลขทะเบียนจารึกชร.8 ตีพิมพ์ในจารึกล้านนาภาคที่ 1 (มูลนิธิเจมส์ เอช ดับเบิลยู ทอมป์สัน, 2534: 20-21)

- 3) จารึกที่ฐานพระโมคคัลลานะ อ่าน ปวิวรรต และตีพิมพ์เป็นภาษาอังกฤษ โดย Griswold A. B. (1960) (มีคำปวิวรรตภาษาไทยท้ายบทความ)
- 4) จารึกที่ฐานพระสารีบุตร อ่าน ปวิวรรต และตีพิมพ์เป็นภาษาอังกฤษ โดย Griswold A. B. (1960) (มีคำปวิวรรตภาษาไทยท้ายบทความ)
- 5) จารึกฐานปราสาทโลหะ จังหวัดเชียงราย เลขทะเบียนจารึก ขร. 9 (มูลนิธิเจมส์ เอช ดับเบิลยู ทอมป์สัน, 2534: 22-23)
- 6) จารึกฐานพระปัจเจกพุทธเจ้า เก็บรักษาในพิพิธภัณฑ์กิเมต์ (Musée Guimet) กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส อ่าน ปวิวรรต และตีพิมพ์เป็นภาษาอังกฤษ โดย Griswold A. B. (1960)
- 7) จารึกบนแผ่นสัมฤทธิ์ เป็นสำเนาจารึกหมายเลข N.175 ของห้องสมุดสำนักฝรั่งเศสแห่งปลายบูรพทิศ (École française d'Extrême-Orient) อ่านและปวิวรรต โดย กรรณิการ์ วิลเกษม (ม.ป.ป.) โดยใช้ชื่อว่าจารึกพญาหลวงเจ้ามังพละสแพกบนแผ่นสัมฤทธิ์

ในเบื้องต้นนี้ผู้เขียนขอกล่าวถึงสภาพการณ์ในเมืองเชียงแสนช่วง พ.ศ. 2207-2317 เพื่อเป็นพื้นฐานความเข้าใจ กล่าวคือเมืองเชียงแสนในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงที่พม่าเปลี่ยนรูปแบบการปกครองจากเดิมที่เคยให้อำนาจและอิสระแก่เจ้าเมืองท้องถิ่นปกครองตนเอง เปลี่ยนเป็นใช้วิธีกำหนดให้เจ้าเมืองท้องถิ่นอยู่ในกำกับดูแลของขุนนางพม่าซึ่งมีตำแหน่งเมียวห่วนหรือโมยหวาน (สร้อยดี อ่องสกุล, 2544: 227) มังพละสแพกเป็นโมยหวานเมืองเชียงแสน ปกครองเชียงแสนระหว่าง พ.ศ. 2253-2283 ในจารึกระบุชื่อและตำแหน่ง ดังนี้

ในจารึกฐานปราสาทโลหะวัดวิชน ใช้ว่า “เมืองหลวงพระบางพญาหลวงเจ้ามังพละสแพกตนเสวยในเมืองเชียงราย ตนเป็นโมยหวานหลวง

เมืองเชียงแสน”

ในจารึกฐานพระพุทธรูปพระเจ้าล้านทอง ชร.8 ระบุว่า “พระญาหลวงเจ้ามั่งคละสแพกตนเสวยราชสมบัติในเมืองเชียงรายเป็นโมยห้วนในชัยลักขบุรีเมืองเชียงแสน”

ในจารึกฐานพระพุทธรูปสาวกระบัวว่า “พระยาหลวงเจ้ามั่งพรสแพกตนเสวยเมืองเชียงราย ตนเป็นโมยห้วนหลวงเมืองเชียงแสน”

ในจารึกฐานปราสาทโลหะ ชร.9 ระบุว่า “พระยาหลวงเจ้ามั่งพรสแพกตนเสวยเมืองเชียงราย ตนเป็นโมยห้วนหลวงเมืองเชียงแสน”

ในจารึกฐานพระปัจเจกพุทธเจ้า ระบุว่า “...มั่งมั่งพละสแพกตนเสวยเมืองเชียงราย โมระ (โมย) หวานเมืองเชียงแสน”

ส่วนจารึกพญาหลวงเจ้ามั่งพละสแพกบนแผ่นสัมฤทธิ์มีส่วนที่ชำรุดเสียหายจึงไม่ปรากฏข้อมูลส่วนนี้

ธรรมเนียมการจารึกในกลุ่มจารึกมั่งพละสแพก

จารึกล้านนาเกือบทั้งหมดสร้างขึ้นเพื่อประกาศการทำบุญจึงมีธรรมเนียมการจารึกชื่อเจ้าศรัทธาไว้ในตอนต้นของจารึก โดยธรรมเนียมการจารึกชื่อเจ้าศรัทธาในล้านนา แบ่งเป็น 3 รูปแบบคือ

- 1) รูปแบบที่กษัตริย์ทรงเป็นเจ้าศรัทธาด้วยพระองค์เอง
- 2) รูปแบบที่พระสงฆ์ข้าราชการ หรือบุคคลทั่วไปเป็นเจ้าศรัทธา
- 3) รูปแบบที่พระสงฆ์หรือบุคคลอื่นๆ เป็นเจ้าศรัทธา แต่เนื่องจากต้องการขอพระราชทานที่ดินเพื่อถวายเป็นวัดไว้ใช้ประโยชน์ หรือเพื่อสร้างวัด กรณีนี้จึงมักจะระบุชื่อเจ้าศรัทธาและพระนามของกษัตริย์ โดยมีกระบุพระนามของกษัตริย์ก่อนบุคคลอื่น

ธรรมเนียมการจารึกทั้ง 3 รูปแบบ มีสาระสำคัญคือบุคคลทั้งหมดคือเจ้าภาพหรือเจ้าศรัทธาในการทำบุญ กล่าวคือเป็นผู้ที่ประกอบกริยาบุญอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ถวายที่ดิน ถวายภาษี ถวายเงิน ถวายคนเพื่อเป็นข้า

พระ หรือเป็นเจ้าของศาสดาสร้างศาสนวัตถุ ชื่อเจ้าศรัทธาก็มักจารึกไว้เป็นลำดับแรก รายชื่อลำดับต่อๆ ไปจึงเป็นผู้ร่วมประกอบกิริยาบุญ

ธรรมเนียมการจารึกในกลุ่มจารึกมั่งพละสแพกเป็นกรณีเดียวกันกับรูปแบบที่ 1 ที่กษัตริย์ทรงเป็นเจ้าของศาสดาด้วยพระองค์เอง โดยในจารึกปรากฏชื่อของมั่งพละสแพกเป็นชื่อแรก ต่อด้วยพระนางบุษบาสิริวัฒนาฯ และพระยอดจำเมือง เช่นในจารึกที่ฐานพระโมคคัลลานะระบุว่า “พระยาหลวงเจ้ามั่งพละสแพกตนเสวยเมืองเชียงราย ตนเป็นโหมยหว่านหลวงเมืองเชียงแสน แลบุษบาสิริวัฒนาเทพาราชกัญญา แลราชบุตรตนชื่อพระยอดจำเมือง” การระบุชื่อมั่งพละสแพกเป็นชื่อแรกก็ดูเสมือนว่ามั่งพละสแพกเป็นเจ้าของศาสดา แต่มีเหตุผล 2 ประการที่ทำให้ธรรมเนียมการจารึกในจารึกมั่งพละสแพกแตกต่างออกไปจากรูปแบบที่ 1 ดังกล่าว

ประการแรก เนื่องจากจารึกหลักนี้สร้างขึ้นในช่วงที่เจ้าเมืองเชียงแสน ถูกพม่าจำกัดบทบาทและลดความสำคัญลงในทุกๆ ด้าน ดังนั้นกิจกรรมใดๆ ของเจ้าเมืองท้องถิ่นจะถูกโหมยหว่านจับตามอง แม้ว่าพม่าไม่ได้แทรกแซงกิจกรรมอันเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและปล่อยให้เป็นไปตามมกโลเดิมของล้านนา ขนบธรรมเนียมและจารีตที่มีมาแต่เดิมาก็ให้ปฏิบัติเช่นเดิมได้ (สร้อยอ่องสกุล, 2544: 238) แต่การทำบุญสร้างพระพุทธรูปถวายเป็นกุศลแก่พระยอดจำเมืองเจ้าเมืองท้องถิ่นที่สิ้นพระชนม์ ย่อมเป็นกิจกรรมที่สำคัญระดับเมือง ซึ่งควรจะต้องมีโหมยหว่านเป็นส่วนสำคัญในกิจกรรมดังกล่าว ดังนั้นการจารึกชื่อมั่งพละสแพกไว้เป็นลำดับแรกสุด จึงเป็นการยกย่องให้เกียรติมากกว่าที่จะแสดงว่ามั่งพละสแพกเป็นเจ้าของศาสดา

ประการที่สอง เมื่อสังเกตจากคำอธิษฐานท่ายจารึกพบว่าเป็นคำอธิษฐานของพระนางบุษบาสิริวัฒนาฯ ที่อธิษฐานเพื่อตนเองและพระโอรส

ตัวอย่างคำอธิษฐานจากจารึกฐานพระโมคคัลลานะซึ่งพระนางฯ ขอให้พระยอดจำเมืองกำเนิดเป็นลูกของตน และให้มีอายุยืนยาวไปพร้อมกับตนทุกชาติ ทั้งยังขอให้ตนกับลูกได้อุปถัมภ์จากพระศรีอารียเมตไตรย ถ้ายอดเป็นอัครวิธีปัจจุบันดังนี้

ขอมัจ เป็นประจักษ์แก่โลกียโลกุตระมคผลนิพพานธัมมเจ้า
แก่ข้าในอนาคตกาลแท้ดีหลีตราบไต่ข้าบได้เถิงแก่นิพพานธัมมเจ้า
เทื่อ ยังทวนเที่ยวไปมาในวิภูสงสารหื้อข้าได้เมื่อเกิดในเทวโลก แล
มนุษย์โลกใจ๋ ดั่งเจ้าราชบุตรตนชื่อพระยอดงำเมืองจุงหื้อเป็นโอรส
บุตรแห่งข้า หื้อมีอายุมันยืนเที่ยงกับด้วยข้าชุกวชาติ...

คัมถ้างขันธทั้ง 5 หื้อเผื่อข้าแม่ลูกได้เมื่อเกิดในดาวดึงสา
สักคเทวโลก หื้อได้ออยู่อุปฐากพระเกศจุฬามณีเจ้าชู้วันยาม ตราบไต่
พระอริยมตไตรยเจ้าปลงมาตริสัพพัญญุตญา(ณ)เป็นพระในโลกนี้
หื้อผู้ข้าทั้งหลายแม่ลูกเป็นพทุฐากพระอริยมตไตรยเจ้าแท้ดีหลี
(จาริกพระพุทสาวก)

ตัวอย่างคำอธิษฐานจากจาริกพญาหลวงเจ้ามังพลสแพกบนแผ่น
สัมฤทธิ์ ซึ่งเนื้อความจากคำอธิษฐานบ่งบอกชัดเจนว่าเป็นคำอธิษฐานของ
ผู้หญิง เช่น ขอให้ถึงพร้อมด้วยรูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัสที่น่าพึงพอใจ ขอ
ให้ไม่แก่เฒ่า ขอให้มียายุยืนจนสิ้นอสงไขย ขอให้มิมีผดผา มีฟันสวย มีปัญญา
เฉียบแหลม มีวาจาไพเราะ เป็นที่รักของเทวดาและญาติ ได้ปรนนิบัติรับใช้
กษัตริย์และพราหมณ์ทั้งหลายเพื่อประดิษฐานพระรัตนตรัย จวบจนสิ้นกัลป์
คำแปลจากภาษาบาลีมีดังนี้

ที่ข้าพเจ้าได้ทำแล้ว ของงเป็นปัจจยเพื่อเข้าถึงพระนิพพาน.....
ต่อจากนี้ไป ข้าพเจ้าจตุติจากนี้แล้วพึงบังเกิดในเทวโลกชื่อว่า
ดาวดึงส์.....และพึงได้ปรนนิบัติรับใช้กษัตริย์และพราหมณ์ทั้งหลาย
ในราชธานี เพื่อประดิษฐานพระรัตนตรัย จวบจนสิ้นกัลป์.....ขอให้
ข้าพเจ้าบังเกิดในตระกูลที่สูงส่งเช่นเดียวกับโชติกเศรษฐีและเมณฑก
เศรษฐี เป็นสตรีที่เพียบพร้อมด้วยลักษณะสตรี.....ถึงพร้อมด้วยรูป
เสียง กลิ่น รส และสัมผัสที่น่าพึงพอใจ ขอให้ข้าพเจ้าอย่ามีความชรา
ปรากฏ และมีอายุยืนจนสิ้นอสงไขย (กรณิกการ์ วิมลเกษม, ม.ป.ป.)

ตัวอย่างคำอธิษฐานจากจารึกพญาหลวงเจ้ามังพลสแพกบนแผ่น
สัมฤทธิ์ พระนางขอให้ได้พบพระยอดงำเมือง พระราชโอรส และได้อุปฐาก
พระศรีอาริยเมตไตรย ถ่ายถอดเป็นอักษรวิธีปัจจุบัน ดังนี้

หื้อข้าได้ประสบพบเจ้าราชบุตรลูกข้าตนชื่อพระยอด(งำเมือง)
แล้วหื้อเผือข้าได้อยู่อุปฐากพระแก้วจุฬามณีเจ้าช้วนอย่าขาดเมื่อใด
พระอริ(ยเมตไตรย) เจ้าลงมาตรัสสัพพัญญุตญาณเป็นพระในโลกรนี้
หื้อผู้ข้าทั้งหลายแม่ลูก__ได้ออกบวชเถิงอรหัตตาคู่คนในสำนักพระ
เมตไตรยเจ้าแท้ดีหลี

ตัวอย่างคำอธิษฐานจากจารึกฐานพระปัจเจกพุทธเจ้า พระนางขอ
ให้ได้พบพระยอดงำเมือง พระราชโอรส และได้อุปฐากพระศรีอาริยเมต
ไตรยเช่นเดียวกับจารึกอื่นๆ ว่า “หื้อผู้ข้าทั้งหลายได้เมื่อเกิดในดาวติงสา
เทวโลก หื้อได้ประสบพบเจ้าราชบุตรตนชื่อยอดงำเมืองเจ้าท่านพี่น้องอย่า
หื้อคลาดหื้อคลา แลหื้อได้อยู่อุปฐากพระเกศากุฬามณีเจดีย์” (Griswold
A. B., 1960: 114)

เมื่อพิจารณาตามเหตุผลทั้งสองประเด็นก็ทำให้เข้าใจได้ว่าแท้จริง
แล้วเจ้าศรัทธาในจารึกมังพลสแพกคือพระนางบุษบาสิริวัฒนาฯ ดังนั้นชื่อ
บุคคลสำคัญที่ปรากฏเป็นชื่อแรกในจารึกบางหลักอาจเป็นเพียงธรรมเนียม
ในการจารึกเพื่อยกย่องให้เกียรติ ไม่ใช่เพื่อบ่งบอกว่าบุคคลนั้นเป็นเจ้าของ
ศรัทธาหรือเป็นผู้ประกอบกิริยาบุญนั้น ดังนี้แล้วผู้ใช้จารึกต้องพึงระวังในการ
ใช้ข้อมูลจากจารึก เพราะบางครั้งการกำหนดชื่อจารึกก็เพียงเพื่อกำหนด
เพื่อเรียกขาน ชื่อจารึกที่กำหนดตามชื่อบุคคลจึงไม่ได้หมายความว่าบุคคล
นั้นกระทำกิริยาบุญนั้นๆ หรือประกอบกิจกรรมนั้นๆ ตามเนื้อความในจารึก

สารัตถะเกี่ยวกับการตั้งความปรารถนาในจารึกมังพล สแพก

ในจารึกมังพลสแพกมีแนวคิดในการทำบุญ คือ ปรารถนาให้ผู้ล่วง
ลับคือพระยอดงำเมืองได้รับผลบุญที่ตนได้กระทำ จากนั้นจึงอธิษฐานตั้ง

ความปรารถนาให้ตนเองได้รับความสุขทางกาย เช่น มีทรัพย์สินสมบัติ มีรูปสมบัติ ปราศจากโรคภัย ปรารถนาให้ตนเองได้รับความสุขในทางธรรมคือ สามารถเข้าใจพระธรรมคำสอน รู้จักการเสียสละ จนกระทั่งถึงพระนิพพาน การตั้งความปรารถนาเหล่านี้เกี่ยวข้องกับความเชื่อประการต่างๆ เช่น ความเชื่อเรื่องพระศรีอาริยมฤตไตรย ความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด ความเชื่อเรื่องสวรรค์และเทวดา โดยสามารถจัดกลุ่มความปรารถนาได้ ดังนี้

การตั้งความปรารถนาที่เกี่ยวข้องกับร่างกายและชีวิต

พระนางบุษบาสิริวัฒนาฯ ตั้งความปรารถนาที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและร่างกายไว้หลายประการ ดังนี้

- 1) ขอให้ร่างกายสวยงามเป็นสตรีที่เพียบพร้อมด้วยลักษณะสตรี ถึงพร้อมด้วยรูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัสที่น่าพึงพอใจ ขอให้อย่ามีความชรา ให้มีอายุยืนจนสิ้นอสงไขย
- 2) ขอให้ผมดกดำ มีฟันสวย
- 3) ขอให้มียายุยืน และไร้โรคภัย
- 4) ขอให้ไม่มีสติปัญญาเฉียบแหลม ฉลาดในการแก้ไขปัญหา ขอให้ไม่มีคำพูดที่จับใจ
- 5) ขอให้เป็นที่รักของเทวดาและมนุษย์
- 6) ขอให้เกิดในตระกูลที่สูงส่งเช่นเดียวกับโชติกเศรษฐีและเมณฑกเศรษฐี
- 7) ขอให้คนใกล้ชิดเป็นคนว่าง่าย หนักแน่น เชื่อฟังคำพูดเสมอ เหล่าญาติมีมารดาบิดา บุตร ทาส กรรมกร จงเป็นผู้ว่าง่ายอยู่ในโอวาท

การตั้งความปรารถนาในทางธรรม

ในจารีกัมภละสแพกมีการตั้งความปรารถนาในทางธรรมคือ เช่น ขอให้ได้เป็นพระภิกษุณี ขอให้ได้นับถือพระรัตนตรัยจนสิ้นกัลป์ นอกจากนี้ยัง

ปรากฏหัวข้อคำสอนของพระพุทธศาสนาซึ่งพบเฉพาะในจารึกแผ่นสัมฤทธิ์ ในส่วนที่เป็นภาษาบาลี ซึ่งผู้จารึกน่าจะเป็นพระภิกษุที่เชี่ยวชาญภาษาบาลี และหลักธรรมเป็นอย่างดี เนื่องจากคำสอนบางหัวข้อเป็นคำสอนที่ลึกซึ้ง ต้องมีการอธิบายขยายความเพิ่มเติมเพื่อทำความเข้าใจ คำสอนเหล่านั้น ประกอบด้วย “ธรรมของสัตบุรุษ” “ปาลธรรม 2 ประการ” หรือ “โลกปาลธรรม” “สมบัติ 4” “กุศลกรรมบถ” และ “อาสาวิกขยญาณ”

ความเชื่อที่ปรากฏในส่วนของ การตั้งความปรารถนาที่พบ เช่น ความเชื่อเรื่องพระศรีอาริยมตไตรย ความเชื่อเรื่องสวรรค์ เทวดา นรก ความเชื่อเรื่องพระเกศธาตุจุฬามณี และความเชื่อเรื่อง การเวียนว่ายตายเกิด ถือได้ว่าเป็นความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เป็นความเชื่อของพุทธศาสนิกชนทั่วไป และยังคงมีเชื่อเช่นนี้มาจนกระทั่งปัจจุบัน

ความปรารถนาประการต่างๆ ย่อมแสดงทัศนะของผู้ขอและสะท้อน ค่านิยมของสังคม คือขณะยังเป็นปุถุชนก็ขอให้ได้รับความสุขกายสบายใจ ต้องการสิ่งที่จะตอบสนองความต้องการพื้นฐานของตน โดยภาพรวมก็คือ ขอให้สบาย ขอให้ฉลาด ขอให้รวย ขอให้อายุยืน ขอให้เป็นที่รัก ซึ่งเป็นความปรารถนาขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ขณะเดียวกันในฐานะที่เป็นพุทธศาสนิกชน ที่ยึดมั่นในพระธรรมคำสอนก็ขอให้ตนได้เข้าใจคำสอนและปฏิบัติตามได้เพื่อความปรารถนาอันเป็นที่สุดคือพระนิพพาน

ปลี้นพระชนม์ของพระยอดงำเมือง

จารึกมังพละสแพกเป็นเรื่องราวของพระนางบุษบาสิริวัฒนาฯ ที่ทำบุญสร้างพระพุทธรูป สร้างปราสาทโลหะ ทำบุญถวายทานประการต่างๆ เพื่ออุทิศผลบุญให้แก่พระราชโอรส คือพระยอดงำเมืองที่สิ้นพระชนม์ ซึ่งตามพื้นเมืองเชียงแสนในประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 61 (2479: 207) ระบุว่าพระยอดงำเมืองสิ้นพระชนม์ในปีจุลศักราชศักราช 1090 ตรงกับ พ.ศ. 2271 ข้อความตามพงศาวดารว่า “ศักราชได้ 1090 ตัวปีเบิกสันเจ้าฟ้ายอด คำเมืองกินเมืองมาได้ 4 ปี อายุได้ 25 ปีก็จตุไปแล้วสร้างปราสาทใส่รูปนก

หัตถ์ลึงค์แล้วส่งสักการเสียบ” ปีสิ้นพระชนม์ของพระยอดจำเมืองที่ระบุในพงศาวดารขัดแย้งกับที่ระบุในจารึกมิ่งพลสะแพกอย่างน้อย 5 หลัก (อีก 2 หลักไม่ทราบศักราช) ดังนี้

- 1) จารึกฐานปราสาทโลหะวัดวิซุน เมืองหลวงพระบาง ระบุปี “จุฬศักราช 1088 ตัว เดือนยี่ ออก 6 ค่ำ” ตรงกับ ขึ้น 6 ค่ำ เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2269
- 2) จารึกฐานพระพุทธรูปวัดพระเจ้าล้านทอง ชร. 8 ระบุปี “จุฬศักราช 1088 ตัว เดือนยี่ ออก 6 ค่ำ” ตรงกับ ขึ้น 6 ค่ำ เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2269
- 3) จารึกที่ฐานพระโมคคัลลานะ ระบุปี “จุฬศักราช 1088 ตัว เดือนสี่ แรม 13 ค่ำ” ตรงกับ แรม 13 ค่ำ เดือนมกราคม พ.ศ. 2269
- 4) จารึกที่ฐานพระสารีบุตร “จุฬศักราช 1088 ตัว เดือนสี่ แรม 13 ค่ำ” ตรงกับ แรม 13 ค่ำ เดือนมกราคม พ.ศ. 2269
- 5) จารึกฐานปราสาทโลหะ จังหวัดเชียงราย ชร.9 ระบุปี “จุฬศักราช 1089 ตัว เดือนสิบ แรม 3 ค่ำ” ตรงกับ แรม 3 ค่ำ เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2270

หากยึดตามหลักฐานจารึกจะเห็นได้ว่าจารึกทั้ง 5 หลักสร้างขึ้นและมีคำอุทิศถึงพระยอดจำเมืองที่สิ้นพระชนม์ไปก่อน พ.ศ. 2269 แล้วทั้งสิ้น ดังนั้นการสิ้นพระชนม์ของพระยอดจำเมืองควรจะเป็นก่อนแรม 13 ค่ำ เดือนมกราคม พ.ศ. 2269 ไม่ใช่ พ.ศ. 2271 ตามที่ปรากฏในพื้นที่เมืองเชียงแสน ในประชุมพงศาวดารภาคที่ 61

สรุป

เนื่องจากจารึกเป็นบันทึกที่ใช้อักษรและภาษาโบราณ การอ่าน การปริวรรตและให้ความหมายจึงต้องอาศัยความรู้ทางด้านภาษาและอักษร

วิทยาเพื่อให้ได้เนื้อความที่ถูกต้อง ดังนี้แล้วการอ่านและปริวรรตจารึกจึงมีความสำคัญ เพราะเท่ากับเป็นการนำเอาวิชาความรู้มาประยุกต์ใช้เพื่อนำความรู้จากวัฒนธรรมหนึ่งในสมัยหนึ่งมาสู่สังคมปัจจุบัน เช่นที่ Griswold A. B. และกรรณิการ์ วิมลเกษมได้ทำไว้ก่อนหน้านี้ การนำเสนอคำอ่านจารึกพระพุทธรูปในบทความนี้ก็เช่นเดียวกัน

อนึ่งการแสวงหาความรู้จากจารึกนั้น บางครั้งต้องใช้จารึกจำนวนมากเพื่อให้ได้ข้อมูลเพียงเล็กน้อย แต่กระนั้นก็คุ้มค่าที่จะใช้เวลาศึกษาค้นคว้า เพราะข้อมูลที่ได้อาจกลายเป็นความรู้ใหม่หรืออาจเป็นแง่มุมให้ผู้อื่นได้ศึกษาค้นคว้าเป็นการขยายขอบเขตความรู้ต่อไป

ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับจารึกที่ฐานพระโมคคัลลานะและพระสารีบุตร

ภาษา	ไทย		
อายุ	จุลศักราช 1088 ตรงกับพุทธศักราช 2269		
จำนวนด้าน / บรรทัด	พระสารีบุตร 5 บรรทัด พระโมคคัลลานะ 4 บรรทัด		
ขนาด	พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะมีขนาดเท่ากัน ดังนี้		
	ความสูงตลอดองค์วัดจากฐาน	87	เซนติเมตร
	ความสูงเฉพาะองค์พระ	70.5	เซนติเมตร
	ความกว้างของหน้าตัก	55	เซนติเมตร
	ความสูงเฉพาะฐาน	16.5	เซนติเมตร
	ความกว้างของฐาน	55	เซนติเมตร
ลักษณะ	พระพุทธรูปสัมฤทธิ์ ปางสมาธิ มีจารึกเกือบรอบฐาน พระสารีบุตร อักษรลบเลื่อนค่อนข้างมาก ส่วน พระโมคคัลลานะ ตัวอักษรสมบูรณ์ชัดเจน		
ที่มา	สันนิษฐานว่าน่าจะสร้างที่เมืองเชียงรายหรือเมืองเชียงแสน		
ที่อยู่ปัจจุบัน	วัดพระแก้ว ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย		

เนื้อหา

เมื่อวันอังคาร แรม 13 ค่ำ เดือน 4 ปีจุลศักราช 1088 (พุทธศักราช 2269) พระญาหลวงเมืองเชียงรายมังมั่งพลสแพกผู้เป็นโหมยหว่านเมืองเชียงแสน พร้อมด้วยพระนางสิริวิวัฒนาเทพาราชกัญญาและพระยอดงำเมืองราชบุตร มีศรีทธาสร้างพระอัครสาวกพระโมคลลัถานะและพระสารีบุตร เพื่อให้คนและเทวดาได้สักการบูชา พร้อมทั้งอธิษฐานว่าขอให้บุญกุศลนี้จงเป็นเครื่องเกื้อหนุนให้หนีพพาน ขอให้มียายุยืนยาว เมื่อตายไปแล้วขอให้ได้ไปเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ให้ได้อุปฐากพระเกศธาตุจุฬามณี และพระศรีอาริยเมตไตรยตราบจนพระศรีอาริยเมตไตรยปรินิพพานก็จะขอส่งสารและนำพระธาตุไปบรรจุยังเจดีย์เพื่อให้คนทั้งหลายได้สักการบูชา จากนั้นก็ขอให้ตนมีชีวิตอยู่ตามอายุขัยและนิพพานในท้ายที่สุด

คำอ่านจารึกฐานพระสารีบุตร วัดพระแก้ว

อ.เมือง จ. เชียงราย

คำจารึก	คำอ่าน
1. เขยวุฑฒายุสสิริวิฑฒนจุทศกทพท 1088 ติวเดือรสี แรม 13 ค่ำพรำไ้ วััน 3 ติถิ 12 นาที่ 59 จันทรกินฤกษ์ 20 ติว----- -----พาทลันรุงแล้วเข้ายามตุตเข้า พรญาหลวงเจ้ามังพรสแพกดินเสวียเมิงขยงราย ดินเปนโหมยหว่านหลวงเมิงขยงแสนแลบุสสบาสสิริวิฑฒนเทพารช กณญาแลราชบุตรตดินชีพรยอชงำเมิง ทั้ง 3 มี	1. ไชยวุฑฒายุสสิริวิฑฒนจุทศกทพะ 1088 ติว เดือนสี่ แรม 13 ค่ำ พรำไ้ วััน 3 ติถิ 12 นาที่ 59 จันทรกินฤกษ์ 20 ติว ----- พาทลันรุงแล้วเข้ายามตุตเข้า พรญาหลวงเจ้ามังพรสแพกตนเสวยเมืองเชียงราย ตนเป็นโหมยหว่านหลวงเมืองเชียงแสน แลบุษบาสิริวิวัฒนาเทพาราชกัญญา แลราชบุตรตนชื่อพระยอดงำเมือง ทั้ง 3 มี

คำจารึก

2. "สทธาไต้สางแปลงยังพิมพรูป
มหาคคสาวกดินชีสาริปุตเถร
เจ้า (หลอแลว --- มีน้ำ---- หมีร 5
พันไวที่เบนที่-----
-----ทลั) ตราบ
5 พันพรรสสาขัจงเปนปรใจแก
เลากียเลา กู ตตรมคคผลนิพพาน
ธมมเจ้าแกข้าโนอนาคตกาลแททสี่
ลี ตราบไทข้า (มีไต้) เถิงแกนิพ
พานธัมมเจ้าเทือ ยังทว รัทยวไฟ
มาโนวฏสังาน ที่ข้าไต้เมื่อเกิทไน-

3. ทวโลกแลมนุสโลกใจ^๒ตั้งเจ้าราชา
บุต

เทวโลกหื้อไต้้อยูบบุฐากพรเกศ
จุหามณีเจ้าชู้วัน-----
(ลงมาตริสัสัพพัญญุตญาณเปนพร)
ไนโลกนึ่หื้อผู้ข้าทลัแม่ลูเบนพุทุ

คำอ่าน

2. ศรีทธาได้สร้างแปลงยังพิมพรูปมหา
อัคคสาวกตนชื่อสาริปุตเถรเจ้า (หลอ
แลว----มีน้ำ----- 7 หมื่น 5
พัน ไวหื้อเป็นที่-----
-----ทั้งหลาย) ตราบ 5 พัน
พระวัสสาขัจงเปนประจัยแกโลกีย
โลกุตตรมคคผลนิพพานธัมมเจ้าแกข้า
โนอนาคตกาลแททสี่ลี ตราบใดข้า
(มีได้) เถิงแกนิพพานธัมมเจ้าเทือ ยัง
ท่วนเทียวไปมาในวิฏฐสงสารหื้อข้าได้
เมื่อเกิดไน-

3. ทวโลกแลมนุชยโลกใจ^๒ ตั้งเจ้า
ราชาบุตร

เทวโลก หื้อได้อยู่บุฐากพระเกศจุ
หามณีเจ้าชู้วัน-----
(ลงมาตริสัสัพพัญญุตญาณเปนพระ)
ไนโลกนึ่หื้อผู้ข้าทั้งหลายแม่ลูกเป็น
พุทุ

คำจารึก

4. อุบรูถากพรอริยเมตต(ยย) -----

(เจ้าโปกจุไว้ในเจตติยคภ) ที่เบน
ที่ไหว้สาสการบุชาแก่คนแลเทวดา
ดาทั้

(แล้วบริณิพพาน ไปกงมีทงงแท้
ทลืเทือ)

คำอ่าน

4. อุบุรฎากพระอริยเมตต์ไตรย-----

(เจ้าไปประจุไว้ในเจตติยคภ) หือเป็น
ที่ไหว้สาสการบุชาแก่คนแลเทวดา
ทังหลาย

(แล้วบริณิพพาน ไปจงมีเที่ยงแท้
ทลืเทือะ)

คำอ่านจารึกที่ฐานพระโมคคัลลานะเถร วัดพระแก้ว อ. เมือง จ. เชียงราย

คำจารึก

1. เขยวุชฎมายุสิริวิทวฒนจุท
สกกพท 1088 ตัว เตือน 4 แรม 13
คำพร้าไต้หวัน (3) ตถิ 12(3)59 จน
ทกิน ฤกษ 20 ตัว ซีมาคฆนาที่ 27
โนมงกรราสีพาทลันรุ่งแล้ว แช่ว
ยามตุตเข้า พฤษยาหงลวเจ้ามั่งพรส
แพก ดิน เสวียเมงชย ังรายดินปน
โมยหว่านหงลว เมงชยงแสนแลบุส
สบาสิริวิทฒนเทพาราช

คำอ่าน

1. ไชยวุชฎมายุสิริวิทวฒนจุทคักพะ
1088 ตัว เตือน 4 แรม 13 คำพร้า
ไต้หวัน(3) ตถิ 12(3)59 จันทรกินฤกษ
20 ตัว ซือมาฆะ นาที่ 27 ในมั่งกร
ราสี พาทลันรุ่งแล้ว เข้ายามตุตเข้า
พระยาหลวงเจ้ามั่งพรสแพกตนเสวย
เมืองเชียงรายตนเป็นโมยหว่านหลวง
เมืองเชียงแสนแลบุชบาสิริวิฒนา
เทพาราช-

คำจารึก

2. กัญญา แลราชบุตตตันชีพรยอท
งำเมืองทั้ง 3 มีราชสหธาไต้สร้าง
แปลงยังพิมพรูป
มหาอศสาวกตันชีเมาคคฺลลานเถร
เจ้าหล่อแล้วด้วยทองมีน้ำหนัก 7
หมื่น 5 พัน ไวหีบเอนทื่อไหว้สาสการ
บูชาแก่คณแลเทวดาทลิตราบ 5
พันพรวัสสา ข้อ จุงเปนปรใจแกเภา
กียเลากุตรมคคฺผลนินพพา
3. นธัมมเจ้าแกข้าในอนาคต
กาลเททหิลิตราบไตเข้าไต้เถึงแก
นินพพานธัมมเจ้าเทือ ยัง ทวรทวย
ไพมาในวฏสังารทื่อเข้าไต้เมื่อเกิด
ไนเทวโลกแลมนุสโลกใจ² ซังเจ้า
ราชบุตตตันชีพรยอทงำเมืองจุงทื่อเป
นโอรสสบุทแห่งข้าทื่อมีอายุหมื่นยี่
นทวย ังกับด้วยข้าซุภวาตติราบต่อแ
4. เทาจุนิพพานเที่ยงแท้คณคัมมล้าง
ขนธทั้ง 5 ทื่อเฝือข้าแม่ลูกได้เมื่อเกิด
ไนดาวตติสา สคคเทวโลกทื่อเฝืออุ
บฐากพระเศกจุมณีเจ้าชู้วันยาม
ตราบไตพระอริยมตเตยเจ้าบลังมา
ตริสสัพพุตญาเปนพร ไนโลกนทื่อ
ผู้เข้าทลแม่ลูกเบนพุทฐบฐาพรอริ
ยมตเตยเจ้าแท้ทล เมื่อไตพรอริแ

คำอ่าน

2. กัญญา แลราชบุตตตันชีพรยอท
งำเมืองทั้ง 3 มีราชสหธาไต้สร้าง
แปลงยังพิมพรูป
มหาอศสาวกตันชีเมาคคฺลลานเถร
เจ้าหล่อแล้วด้วยทองมีน้ำหนัก 7
หมื่น 5 พัน ไวหีบเอนทื่อไหว้สาสการ
บูชาแก่คณแลเทวดา ทั้งหลายตราบ 5
พันพรวัสสาของจุง เปนประจัยแกโลกิ
ยโลกุตรมคคฺผลนินพพา-
3. นธัมมเจ้าแกข้าในอนาคตกาลแท้
ติหิลิตราบไตเข้าไต้เถึงแกนิพพาน
ธัมมเจ้าเทือ ยังทวนเทียวไปมาใน
วิฏสงสารทื่อเข้าไต้เมื่อเกิดไนเทวโลก
แลมนุชยโลกใจๆ ดังเจ้าราชบุตตตัน
ชีพรยอทงำเมืองจุงทื่อเป้นโอรส
บุตตแห่งข้า ทื่อมีอายุหมื่นยี่นทวยกับ
ด้วยข้าซุภวาตติ ราบต่อแ-
4. เทาจุนิพพานเที่ยงแท้คณคัมมล้าง
ขนธทั้ง 5 ทื่อเฝือข้าแม่ลูกได้เมื่อเกิด
ไนดาวตติสา สคคเทวโลก ทื่อเฝืออยู่
อุบฐากพระเศกจุมณีเจ้าชู้วันยาม
ตราบไตพระอริยมตเตยเจ้าบลัง
มาตริสสัพพัญญุตญา(ณ)เป้นพระไน
โลกนทื่อผู้เข้าทั้งหลายแม่ลูกเป้นพุท
ฐบฐากพระอริยมตเตยเจ้าแท้คณคัม
เมื่อไตพรอริแ-

คำจารึก

5. เมตเตยเจ้าปรีนิพพานไปแล้วตั้ง
อันขอที่ข้าทนต์แม่ผู้ไท้ทุกทำสรริสิง
สگان คันมยรแลขอที่ข้าทั้งหลาย
แม่ผู้กัแต่ยแอาธาตุพระอรพระ
อริยเมตเตยเจ้าไปบจุไว้ในเจตย
คพทที่เบนที่ไหวสาสฎการบรูชา
แก่คันแลเทวดาแลขอที่ข้าทนต์ตั้ง
อยู่ตามอายุแลวปรีนิพพานไปจุงมี
ทยงแท้ทลืเทือ

คำอ่าน

5. เมตไตรยเจ้าปรีนิพพานไปแล้วตั้ง
อัน ขอที่ข้าทั้งหลายแม่ผู้กัได้กระ
ทำสรริระสังสการ คันเมียนแลขอที่
ข้าทั้งหลายแม่ผู้กัได้เอาธาตุพระอร
เมตไตรยเจ้าไปบจุไว้ในเจตยัคพท
หือเป็นที่ไหวสาสฎการบรูชาแก่คันแล
เทวดาแลขอที่ข้าทั้งหลายตั้งอยู่ตาม
อายุแลวปรีนิพพานไปจุงมีเที่ยงแท้
ดีทลืเทือจะ

คำอธิบายศัพท์

คำศัพท์	คำอธิบาย
จุทศักราช 1088 ตัว	ปีจุลศักราช 1088 ปี ตรงกับพุทธศักราช 2269 อาจารย์ฉำ ทองคำวรรณ ให้คำอธิบายว่า จุทศกุกพะฆ มา จากศัพท์ จุท+ศกุก + อพะฆ จุท = จุล ศกุก = ศก หรือ ศักราช อพะฆ = อพท แปลว่า ปี
เดือนสี่	เดือนที่ 4 ของภาคเหนือ ตรงกับเดือนมกราคม
พริ้งไต้	ตรงกับ, ตรงกัน
ดิถี	คือ ดิถี หมายถึง วันตามจันทรคติ
ฤกษ์ 20 ตัว ชื่อมาฆะ	ในจารึกนี้หมู่ฤกษ์และชื่อไม่ตรงกัน เพราะดาวฤกษ์หมู่ที่ 20 ชื่อบูรพาษาฒ ส่วนมาฆะ เป็นชื่อฤกษ์กลุ่มที่ 10
พาดลันรุ่ง	เป็นชื่อยาม ช่วงเวลา 04.30-06.00 น.
ยามตูดเช้า	เป็นชื่อยาม คือเวลา 06.00-07.30 น.

คำศัพท์

คำอธิบาย

พญาหลวงเจ้ามังมั่ง พละสแพก	ชื่อเจ้าเมืองเชียงรายและเมืองเชียงแสน พญาหลวงเจ้า มังมั่งพละสแพกครองเมืองเชียงราย ประมาณ พ.ศ. 2250 ต่อมาใน พ.ศ. 2255 กษัตริย์พม่าตั้งให้เป็นโมยหว่าน (เจ้า เมือง) เมืองเชียงแสนอีกตำแหน่งหนึ่ง ได้ปกครองทั้ง 2 เมืองจนถึง พ.ศ. 2283 (พื้นเมืองเชียงแสน)
พระยอดจำเมือง	ชื่อเจ้าเมืองเชียงแสน พระยอดจำเมืองครองเชียงแสนได้ 4 ปี พ.ศ. 2267-2271 ถึงแก่กรรมอายุได้ 25 ปี พระยอด จำเมืองเป็นลูกเจ้าฟ้าลักที่กับนางบุษบาสิริวิวัฒนเทพาราช กัญญา (เจ้าฟ้าลักที่ครองเชียงแสน พ.ศ. 2254-2267) (พื้นเมืองเชียงแสน)
พิมพรูป	คือ พุทธรูป พระพิมพ์
โมยหว่าน	ชื่อตำแหน่งขุนนางพม่า ชั้นเจ้าเมือง ตรงกับคำภาษาพม่า ว่า เมียวหฺวุ่น หรือ [มโย้- หฺวุ่น]
หมื่น	มาตราวัดน้ำหนักเท่ากับ 12 กิโลกรัม ดังนั้น 7 หมื่น 5 พัน จึงมีน้ำหนักเท่ากับ 90 กิโลกรัม (พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง, หน้า 793)
มล้าง	มัง, ทำลาย, ล้าง
ชววัน	ทุกวัน
ชุกวชาติ	คือ ชุกพชาติ หมายถึง ทุกภาพชาติ
ขันธ	ตัว, หมู, กอง ขันธทั้งห้า คือส่วนประกอบ 5 อย่างที่รวม กันเป็นชีวิต ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ
ประจัย	ปัจจัย
หื้อ	ให้
เมื่อ	กลับ, ไป
ดาวดิงส์	คือ ดาวดิงส์ เป็นชื่อสวรรค์ชั้นที่ 2 แห่งสวรรค์ 6 ชั้น มี พระอินทร์เป็นใหญ่ในชั้นนี้

คำศัพท์

พระแก้วจุฬามณี

เพื่อข้า

คัน

เมี้ยน

ผู้ข้า

ตรัส

ศัพท์บัญญัติญาณ

สังสการ

ถึง

ดีหลี

เทือะ

ท่วนเทียว

คำอธิบาย

ชื่อพระธาตุเจดีย์บรรจุพระเกศธาตุของพระพุทธเจ้าอยู่ที่ดาวดึงส์เรียกว่าจุฬามณีเจดีย์

เป็นสรรพนามบุรุษที่ 1 พหูพจน์

ครั้น, ครั้น

ตาย, หมดสิ้น, สูญ

เป็นสรรพนามบุรุษที่ 1 เรียกตนเอง

คือ ตรัสรู้ หมายถึง รู้แจ้ง ใช้กับพระพุทธเจ้า

ญาณคือความรู้ซึ่งสิ่งทั้งปวง (สพพ + ญา + ต + ญาณ)

คือสังสการ พิธีกรรมเกี่ยวกับการปลงศพ

ถึง

ดีจริง, แน่นอน, ดีๆ, ดีแล

เถอะ, เถิด

ท่องเที่ยว, วนเวียน

ภาพที่ 1 พระประธานในพระอุโบสถวัดพระแก้ว อ. เมือง จ. เชียงราย

ภาพที่ 2 พระสารีบุตร

ภาพที่ 3 พระโมคคัลลานะ

ภาพที่ 4 ตัวอย่างจารึกที่ฐานพระสารีบุตร บรรทัดที่ 1-4 ส่วนต้น

ภาพที่ 5 ตัวอย่างจารึกที่ฐานพระสารีบุตร บรรทัดที่ 1-4 ส่วนท้าย

ภาพที่ 6 ตัวอย่างจารึกที่ฐานพระโมคคัลลานะ บรรทัดที่ 1-5 ส่วนต้น

ภาพที่ 7 ตัวอย่างจารึกที่ฐานพระโมคคัลลานะ บรรทัดที่ 1-5 ส่วนกลาง

บรรณานุกรม

- กรณีการ์ วิลเลียม, 2554. “ศักราช ศก ปี วัน เดือน ฤกษ์ และยามในจารึกล้านนา.” ใน **ดำรงวิชาการ**, 1, 1 (มิถุนายน 2554): 295-320.
- _____, 2557. **จารึกฐานปราสาทโลหะวัดวิซุน เมืองหลวงพระบาง**. บทความนำเสนอในการประชุมสำนักศิลปกรรม ราชบัณฑิตยสภา วันที่ 4 พฤศจิกายน 2557.
- _____, (ม.ป.ป.) “จารึกพญาหลวงเจ้ามั่งพละสแพกบนแผ่นสัมฤทธิ์”. ม.ป.ท.
- คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย กรมศิลปากร, 2551. **จารึกล้านนาภาค 2 เล่ม 1-2: จารึกจังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน และแม่ฮ่องสอน**. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (บรรณาธิการ), 2546. **พื้นเมืองเชียงแสน**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์
- ประชุมพงศาวดารภาคที่ 61**, 2479 พระนคร: อักษรโสภณ. พิมพ์ในงานฌาปนกิจศพ นางรื่นราชพิณจรรย์ เมื่อวันที่ 19 เมษายน พ.ศ. 2479.
- มิ่งสรรพ์ ขาวสะอาด และ ชันปะ ปันเงิน. (บรรณาธิการ). 2546. **นพีสี่เชียงใหม่**. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสเฉลิมฉลองครบรอบ 40 ปี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ. 2547)
- ศรีเลา เกษพรหม, 2542. มั่งพละชะแพก ใน **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ** (เล่ม 10 ภัคดีราชกิจ, พระยา-ยอย). กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์ จัดพิมพ์เนื่องในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542.
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2556. **พระพุทธรูปในประเทศไทย รูปแบบ พัฒนาการ และความเชื่อของคนไทย**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สร้อยดี อ่องสกุล, 2536. **หลักฐานประวัติศาสตร์ล้านนา จากเอกสารคัมภีร์ใบลานและพับสา**. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- _____, 2539. **ประวัติศาสตร์ล้านนา**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- _____, 2546. คำมะเกลือเมืองเชียงแสน ใน **พื้นเมืองเชียงแสน**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ**, 2542 (เล่ม 10 ภัคดีราชกิจ, พระยา-ยอย). กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์. จัดพิมพ์เนื่องในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542.
- อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, เดวิด เค. วัยอาจ, 2547. **ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่**. เชียงใหม่: ซิลค์เวอร์มบุ๊กส์.
- Griswold A. B., “Five Chiang Sen Bronzes of The Eighteenth Century.” *Arts Asiatiques*. Tome VII, VIII, IX, Paris: Presses Universitaires de France. 1960.

